

## Eerste samenkomst van het lerend netwerk 'Integratie van duurzame ontwikkeling in de lerarenopleiding'

Datum: dinsdag 10 juni 2008, van 9u30 tot 12u30

Plaats: conferentiecentrum Café de Fiennes

Verslag: Magali Decloedt & Elke Vanwildemeersch

Aanwezig: Marieke Coessens (KaHoSL), Danielle Cools (Groep T), Veerle De Smet (KHLeuven), Sara De Winter (WWF-Belgium), Jan Debonnet (Studio Globo), Magali Decloedt (DHO Vlaanderen), Nele Dillen (Vlaamse Overheid), Judith Gadeyne (HA), Veerle Gaeremynck (KHLeuven), Jan Geens (VLHORA), Lutgart Gielen (KdG), Katrien Goris (Studio Globo), Jimke Joling (Djapo), Dries Lauwers (Ecocampuscoördinatie), Marleen Lefebvre (Katho), Sara Leurs (Universitaire Associatie Brussel), Joke Martens (Kleur bekennen), , Sofie Maurissen (Studio Globo), Els Mertens (HU-Brussel), Stefan Robbrecht (Djapo), An Roelandt (Erasmushogeschool Brussel), Willy Sleurs (Vlaamse overheid), Anja Van Campenhout (Overheid-BIM), Pieter-Jan Van de Velde (VLIR), , Mieke Van den Eynde (HU-Brussel), Peter Van Dijck (Vereniging voor openbaar groen), Josée Van Steenberghe (KHK), Elke Vanwildemeersch (Ecocampuscoördinatie), Cecile Verhelst (Katho)

Verontschuldigd: Vicky Beliën (UA), Inge Buntinx (KHK), Lisbet Colson (VSKO), Dirk Coolsaet (Go!), Eline De Wilde (AUGent), Jos Faes (CVO LIMLO), Annemie Gysen (KHLeuven), Greet Hendrix (PHL), An Joly (Kleur Bekennen), Jurgen Loones (Vlaamse Overheid), Elly Quanten (Xios Hogeschool), Monique Sys (Universiteit Antwerpen), Wouter Van Damme (VVOB), Peter Van Petegem (Universiteit Antwerpen)

### Agenda

1. Kadering van Lerend Netwerk Lerarenopleidingen binnen projecten DHO Vlaanderen en Ecocampus
2. Duurzame ontwikkeling in de lerarenopleiding: een verhelderende casus
3. Educatie over Duurzame ontwikkeling versus Educatie voor Duurzame ontwikkeling
4. Bespreking van verwachtingen voor dit lerend netwerk

---

## 1. Kadering van Lerend Netwerk Lerarenopleidingen binnen projecten DOEN!/DHO Vlaanderen en Ecocampus

### a) Project DHO Vlaanderen

Het project DHO Vlaanderen wordt toegelicht door Magali Decloedt. Voor alle informatie over het project, [www.dhovlaanderen.be](http://www.dhovlaanderen.be). DHO Vlaanderen staat voor Duurzaam Hoger Onderwijs Vlaanderen en is de nieuwe naam van Project DOEN!

Beknopte samenvatting van DHO Vlaanderen:

DHO Vlaanderen organiseert activiteiten voor integratie van duurzame ontwikkeling in hoger onderwijs. De focus ligt op het integreren van duurzame ontwikkeling in de curricula en in de interne bedrijfsvoering. De belangrijkste methodiek bestaat uit kennisuitwisseling en -opbouw via lerende netwerken.

Momenteel zijn vijf thematische lerende netwerken actief, namelijk omtrent de opleidingen:

- [Lerarenopleiding](#)
- [Sociaal werk](#)
- [Ingenieurswetenschappen](#)
- [Economie](#)
- [Toerisme](#)

Klik op de verschillende opleidingen om rechtstreeks naar de webpagina van het lerend netwerk te gaan. Daar vindt u o.m. interessante bronnen, presentaties, verslagen, deelnemerslijsten en data van de samenkomsten.

VOEG ZELF INTERESSANTE BRONNEN TOE AAN DEZE WEBPAGINA! Alle interessante bronnen omtrent (integratie van) duurzame ontwikkeling in de lerarenopleiding en didactisch materiaal mogen steeds naar [info@dhovlaanderen.be](mailto:info@dhovlaanderen.be) gestuurd worden om op de webpagina te plaatsen.

Daarnaast wordt een inventaris van initiatieven omtrent duurzame ontwikkeling continu geactualiseerd. Met dit alles streeft DHO Vlaanderen ernaar dat alle afgestudeerden in het Vlaams hoger onderwijs inzichten en competenties bezitten om bij te dragen aan duurzame ontwikkeling.

## b) Project Ecocampus

Het Project Ecocampus wordt toegelicht door Elke Vanwildemeersch.

Beknopte samenvatting van Project Ecocampus:

De kerndoelstelling van Ecocampus is studenten in staat te stellen de **milieu-impact** van hun eigen handelen, zowel privé als in hun toekomstig professioneel leven, te beheersen en hen algemeen een milieuvriendelijke houding bij te brengen. Hiervoor zal Ecocampus activiteiten organiseren in drie verschillende **pijlers**: integratie van milieuzorg binnen de **instelling** (instelling als voorbeeldfunctie voor studenten), integratie van milieuzorg binnen het **curriculum** (zowel focus op milieuzorg tijdens praktijklessen als in toekomstige professioneel leven) en integratie van milieuzorg binnen het **kot- en studentenleven** (rechtstreekse acties met studenten). Hierbij zullen de associaties vanaf het begin van het academiejaar 2008-2009 kunnen rekenen op de Ecocampusbegeleiders (procesbegeleiding). Deze **Ecocampusbegeleiders** zullen werkzaam zijn vanuit de associaties en zullen instaan voor de begeleiding van de instellingen van de associatie bij het invoeren van Ecocampus. Er zullen eveneens overkoepelende activiteiten en studiedagen worden georganiseerd en ondersteunend materiaal worden aangeboden. Enkele geplande **activiteiten**:

- In kaart brengen van huidig aanbod van ondersteunend materiaal voor milieuzorg tijdens de praktijklessen en uitwerking van educatieve materialen
- Studiedag Leren voor Duurzaam Wonen en Bouwen (08/12)
- Marktplaats integratie van DO in hoger onderwijs (07/11) (i.s.m. DHO Vlaanderen en Sociale Economie op de campus)
- Reizende tentoonstelling rond voedselkilometers
- Aanpassen en herdrukken van de handleiding intern milieuzorgsysteem
- Uitwerken leidraad voor milieuwerggroep

Meer **informatie** op <http://ecocampus.lne.be>

## 2. Duurzame ontwikkeling in de lerarenopleiding: een verhelderende casus

*Zie bijlage voor casus en uitleg.*

Deze casus werd besproken in kleinere groepjes, waarna de antwoorden in plenum werden overlopen. Er werden een aantal basiscompetenties uit deze casus gelicht:

Basiscompetenties

- Verantwoordelijkheid
- Kritisch denken
- Feitenkennis
- Afweging maken tussen de drie P's (economie, sociaal, ecologie)
- Keuzes maken

Context

- Onzekerheidsprincipe

- Voorzorgsprincipe
- Omkadering om keuzes te maken, vangnet

### 3. Educatie over Duurzame ontwikkeling versus Educatie voor Duurzame ontwikkeling

*Zie bijlage voor presentatie Veerle De Smet.*

### 4. Bespreking van verwachtingen voor dit lerend netwerk

Uit de bevraging van de deelnemers blijkt dat er vooral vraag is naar:

- het bekijken op welke manier EDO best in het curriculum kan worden ingepast
- het uitwisselen van didactische materialen en methodieken

Het bespreken van de nodige competenties en de uitwisseling met externe partners werden minder belangrijk geacht.

Er waren ook een aantal bijkomende voorstellen:

- Ondersteuning in hoe de leerkracht kan gestimuleerd worden om een voorbeeld te zijn voor de leerlingen
- Via EDO-projecten samenwerkingen opzetten tussen de verschillende hogescholen en universiteiten
- Vertaling van EDO naar erg jonge kinderen (kleuters-eerste graad lager onderwijs)
- Omschrijving van EDO/wereldburgerschap
- EDO vanuit het perspectief van het "werkveld" bekijken: wat denken leerkrachten die werkzaam zijn in het basis of secundair onderwijs hiervan? Hoe werken ze al? Op dit moment wordt EDO nog teveel gezien als iets dat erbij komt, bovenop lopende projecten. EDO is echter eerder een soort achtergrondprincipe en legt net linken tussen bestaande educaties. Deze educaties werken aan dezelfde houdingen/competenties. Misschien is het wel nuttig hierrond eens een richtlijn uit te werken naar het werkveld waardoor het gemakkelijker wordt deze educaties aan elkaar te verbinden.
- Instrumenten uitwerken om collega-docenten die nog niet betrokken zijn bij het EDO-verhaal te overtuigen. Hiervoor werden twee opties voorgesteld: externen (DHO Vlaanderen of Ecocampus) die het thema voorstellen op het bestuur van de instelling of een gezamenlijk document dat hiervoor wordt uitgewerkt tijdens het lerend netwerk. De centrale boodschap: Vind je dit een belangrijke maatschappelijke evolutie? Dan moet dit zeker in de visie van je organisatie. En: het is niet per definitie veel extra werk.

### 5. Varia

- De vraag werd gesteld of er subsidies voorzien zijn voor de integratie van EDO binnen elke hogeschool en universiteit. Er gaat immers tijd van de docenten naartoe. Binnen de portefeuille dat de instellingen van het hoger onderwijs ontvangen, zijn deze echter zelf verantwoordelijk voor het maken van bepaalde keuzes. Zo kunnen zij beslissen te investeren in EDO. Eigenlijk komt de integratie van EDO neer op het uitdragen van een bepaalde visie naar de studenten toe. Het doel van dit lerend netwerk is net om de verschillende mogelijkheden voor de integratie van (E)DO in de lerarenopleiding samen te onderzoeken. Vanuit de gezamenlijke interesse kan al heel wat verwezenlijkt worden. Er is evenwel een mogelijkheid om projecten in te dienen bij verschillende departementen rond dit thema.
- Studenten zitten met belangrijke vragen naar aanleiding van alle doemberichten die ze krijgen via de media, etc. Ook zijn docenten dikwijls moeilijk te overtuigen om in het verhaal van EDO mee te stappen omdat dit ook consequenties heeft voor hun eigen gedrag. Je moet zeker vermijden mee te stappen in dat doemdenken. Het is belangrijk oplossingen aan te bieden en de studenten de nodige competenties aan te reiken om te kunnen omgaan met onzekerheden en verantwoordelijkheid. EDO gaat eigenlijk om een nieuwe vorm van leren, nl. via systeemdenken. Het aanleren van deze competenties vraagt wel iets van een school, de school moet leren naar buiten te treden, zich te plaatsen in de gemeenschap. Daarom wordt dit netwerk best ook uitgebreid met mensen vanuit de bedrijfswereld. Het kan boeiend zijn om te horen welke competenties zij vragen bij afgestudeerden. *Voorstel: eventueel kan het lerend netwerk lerarenopleiding eens op dezelfde dag worden georganiseerd als het LN Economie met een overlappend gedeelte waar deze vragen in aan bod komen.*

## 6. Volgende samenkomst

Tijdens het volgende academiejaar zullen vier sessies georganiseerd worden van dit lerend netwerk. Deze zullen doorgaan rond oktober, december, maart en juni. De data voor deze sessies zullen via mail worden meegedeeld en op de [webpagina](#) van het lerend netwerk worden geplaatst.



Projecten met steun van de Vlaamse overheid